

Hældende Læs

Af Poul Henningsen

... Hvem har ikke ved lejlighed godtet sig over andres vanheld? Hvem har ikke med syrlighed ønsket tillykke med en succes?

Men demokrati bygger i modsætning til nazisme ikke kritikløst paa instinkterne. Det bygger paa instinktet under fornuftens kontrol. Derfor er skadefryden i dag i og for sig ikke saa farlig som udnyttelsen af den politisk.

Det er en side af udrensningen som er skyld i disse overvejelser. Om udrensningens nødvendighed kan der ikke rejses tvivl men meget vel om den form den har faaet og de eftervirkninger paa folkekarakteren den vil faa. Den som mener at vi med held kunde være kommet gennem tiden fra 5. maj uden landsforræderi- og værnemagerlovene gør sig skyldig i en beklagelig mangel paa virkelighedssans. Men den som tror at vi kommer gratis gennem denne tid og at vi slipper for en alvorlig efterregning gør sig skyldig i samme fejl.

Vi maa se paa udrensningen som en episode vi hurtigst muligt skal igennem for at naa frem til opbygningen af det ny demokratiske Danmark. Lad os derfor aller først undersøge det krav som rejses med saa stor styrke af modstandsbevægelsens presse: At udrensningen skal føres tilbunds. Bag kravet staar som menneskeligt og rimeligt først og fremmest dem som er hardest ramt personligt af nazismens forbrydelser. Men den store flok af modstandsbevægelsens folk ser tillige i udrensningens gennemførelse en prøvesten et symbol paa om der virkelig nu efter katastrofen findes en ærlig vilje til at bygge et nyt demokrati op. Deraf den store utaalmodighed.

Men egner udrensningen sig til at være et saadant symbol? For at bedømme den sag maa vi gaa ud fra modstandsbevægelsens egne ord som de er udtrykt i en leder i Frit Danmark 7/9 45:

Den Retsbevidsthed, der udviklede sig i Besættelsesaarene i Takt med Begivenhederne, og de Kaar, som blev os beskaaret, finder nu sin Tilfredsstillelse i haarde Straffe for dem, der indlod sig paa Handlinger, som enhver anstændig Dansker i sit Hjerte maatte vide var landsforræderiske. Man maa betale, naar man har forbrudt sig mod Landsmandskabets Lov – betale, selvom man maaske bare er en sølle Taabe, der hverken har Fornemmelse eller Forstand til at vurdere Forholdene. Vore Oplevelser i de forløbne Aar har gjort os uvillige til at acceptere formildende Omstændigheder. Dette Afsnit af Problemet volder kun faa Bryderier – men det næste: den Regering, der bestandig mimedede og mumlede om Tilnærmelse og Samarbejde, og hvis Proklamationer og Erklæringer tilskyndede og beskyttede de forbryderiske og de taabelige, skal den da ikke dømmes?

Man maa se sandheden i Øjnene og indrømme, at da Modstandsbevægelsen accepterede Samarbejdet med Politikerne og indvilgede i at danne fælles Regering, satte den samtidig visse Grænser for sit Virke ...

Ved at gaa ind for Samarbejdet tiltvang Modstandsbevægelsen sig betydelig Indflydelse, men afskar sig fra at rokke ved "Rigets kaarne Mænd"; ved deres Taaspids standser Retfærdigheden ... Men hvad saa? Naar Politikerne kan slippe, bør saa ikke alle de andre anstændigvis ogsaa slippe? Paa dette Spørgsmaal har man efter alvorlige Overvejelser ment at maatte svare Nej, fordi det maa være vigtigere, at retfærdigheden sker Fyldest i saa vid en Udstrækning som muligt, end at man aldeles forraader den ... Og man maa ikke glemme, at saa – efter Valget – ligger mulighederne aabne for at drage de Politikere til Ansvar, hvis Handlinger under Besættelsen har været til forargelse for det danske Folk.

Se dette kan jo ikke være symbolet paa en ny og mere demokratisk retfærdighed! Skrevet om paa endnu klarere dansk staar der rent ud sagt at modstandsbevægelsen ønsker de smaa tyve hængt ud selv om nogen endda skulde være utilregnelige men de store finder man det klogere

at samarbejde med skønt man samtidig hævder at det er dem som har ansvaret for de smaas forsyndelser. ...

Jeg kan med min bedste vilje ikke se andet end at det er uforsvarligt med dette stadigt gentage raab om strengere straffe og udrensning tilbunds naar man af politiske grunde dog ikke selv vil gaa ind for tanken. ...

Der hersker ingen tvivl om at forræderiloven netop har sat saa høje minimumsstraffe for at gøre det muligt for dommerne at lade de smaa forbrydere løbe. Man har udtrykkeligt ikke villet have smaaforseelserne med. Men takket være folkestemningen presser man nu domstolene til at anvende paragrafer beregnet paa store forseelser paa sølle folk som har ladet sig forlede af det officielle Danmarks holdning.

Mon nogen for alvor mener at regering og rigsdag bør straffes? Kongen kan jo ikke blie det efter grundloven og det er ganske rimeligt da det er hans pligt at udtrykke den siddende regerings mening. Jeg tror ikke det danske folk var modent 9. april til at tage kampen. Kommunerne var jo som bekendt først modne 22 juni 41 og det var ikke dem selv som bestemte datoen. ...

Det er maaske ogsaa muligt at vi ikke har kunnet undgaa praktisk talt nogen af de arrestationer som er forekommet – af hensyn til en med fuld ret ophidset folkestemning. Men folkestemning er noget af det mest flygtige og der er ikke længe til at den vender og kræver revision af det skete. Til den tid vilde det være godt om vi kunde ha henvist til at udrensningen var foregaaet med størst mulig retfærdighed for øje – og at vi ikke hade tillagt den anden betydning end en nødvendig operation i forbindelse med krigen inden vi kunde komme frem til en genopbygning af demokratiet.

Det er ikke muligt at se noget som helst smukt eller klart symbol i den udrensning som Frit Danmark saa ærligt og præcist definerer. Jeg synes den ligner en grov karikatur af parlamentarisk hestehandel. ...

Jeg kan godt forstaa at modstandsbevægelsen ikke er opmærksom paa det alvorlige faktum, at vi faar et stort *De straffedes parti* i Danmark. For aktive frontkæmpere er det ingen problem for de har oplevet uretten saa grumt at der maa gaa mange aar før begrebet formidlende omstændigheder naar ind til deres bevidsthed. Men de er trods alt – og trods den store politiske betydning modstandsbevægelsen med rette har tilskrevet sig i denne tid – en meget lille del af befolkningen. Men alle de andre? Alle dem som nu takket være en suggererende modstandspresse er bragt helt ud af normal tankegang? Jeg tænker paa de mange som ikke har rørt en haand men hyttet deres skind – og det er menneskeligt nok – og som nu i takt med modstandsbevægelsen hyler højest om død ulykke og straf tilhøjre og venstre. ...

Lad det heller ikke blie glemt at enhver der har samarbejdet med tyskerne i dag anses for en spedalsk. Det er med god grund men det er en ikke ringe straf som først og fremmest gaar ud over de smaa. De store hytter sig bedre i kraft af penge indflydelse og magt.

Og jeg ved Mogens Fog har givet udtryk for det syn at vi alle i 1940-41 var samarbejdsmand. I 1942-43 skiltes vandene og først efter 29. august havde vi en bred samlet modstandsfront. Og jeg er taknemmelig for at Mogens Fog har sagt det saa klart.

Jeg ved med vished at det kun er for sagens skyld og i demokratiets navn ministeriet har opfordret enhver som kan til at angi enhver han kan. Men hvis man nu alligevel har overvurderet udrensningens værdi baade faktisk og som symbol? ...

Ja saa har vi uden større gevinst forvandlet Danmark til et land af angivere og skadefro som med kongemærke i knaphullet skubber til hældende læs og slaar paa folk der ligger ned. ...